

Сьогоднішні професійні розмови про подальшу (звісно, безрадісну) долю традиційної наукової періодики — у світлі передбачуваних багатьма загроз з боку електронних медіа — за стилістикою дуже нагадують нещодавні так само професійні міркування з приводу того, як зникатиме наукова книжка під натиском... наукової періодики, що стрімко розвивалася і, як здавалося, за всіма параметрами "обставляє" книжку, роблячи її непотрібною.

Подібні футуристичні прогнози в останні десятиліття не раз оберталися навколо сакраментальної фрази "*Ceci tuera cela*" ("Щось, що вб'є щось" — філософські роздуми В. Гюго про друкарство як нову силу, що "вб'є" собор як уособлення старої ідеології, у романі "Собор Паризької богоматері"): вона, зокрема, стала ключовою у статтях гучного збірника "Майбутнє книги" (*Future of the Book*, 1996), який, узагальнюючи інтелектуальні досягнення ХХ ст., демонстрував погляди європейських учених на майбутнє співіснування традиційних і новітніх носіїв та засобів інформації. Утім, знаний дослідник Дж. Нунберг (*Geoffrey Nunberg*), розпочавши передмову до цього збірника з того, що, без сумніву, новітні технології "впливають на розвиток нашого дискурсу... створюючи нову "медіасферу" (*Régis Debray*), новий режим дискурсу" [25], завершив тим, що "розмови про "кінець книги" звучать приблизно так само, як колишні історичні передбачення, що фотографія уб'є живопис, кіно — театр, телебачення — кіно і т. д." [25]. Автор післямови до цього збірника, ще більш відомий У. Еко (*Umberto Eco*) нагадав, що природний опір традиції новітнім віянням задовго до Гюго описав Платон — в історії про те, як винахідник письма Тот запропонував свій винахід фараонові Тамусу й одержав рішучу відмову: на думку фараона, письмо — як будь-який технологічний прилад — може послабити вроджені людські сили і зробити непотрібним тренування пам'яті. Проте сьогодні, резюмує У. Еко, "ніхто не поділяє ці страхи з двох причин. По-перше, ми знаємо, що книжки не є способом зробити когось ще здатним думати замість нас, навпаки, вони є машинами, що спонукають до подальших думок. <...> По-друге, якщо у давні часи люди повинні були тренувати пам'ять, щоб пам'ятати речі, після винаходу писемності вони також тренують пам'ять, щоб пам'ятати книжки" [25].

Усе це підводить до думки, що, вочевидь, "традиціям" не слід вибудовувати захисні фортеці перед наступом "новацій" і водночас "новаціям" не варто безжалюбно винищувати "традиції" ще до того, як останні будуть засвоєні та актуалізовані. І все це безпосередньо стосується теми нашого дослідження.

Наукова періодика, і, зокрема, її український сегмент, — зі складною історичною долею та непростим сьогоденням (попри доволі солідне кількісне представництво на інформаційному ринку) — нині досить рідко потрапляє в епіцентр дослідницьких зацікавлень. Поодинокі книжки та нечисельні публікації, присвячені окремим найвідомішим і найпопулярнішим (здебільшого у минулому) виданням — "Літературно-науковому віснику" [4, 5, 8, 9, 11, 21], "Запискам Наукового товариства імені Шевченка" [10, 12, 18], "Віснику Національної академії наук України" [1, 2, 13, 20] та небагатьом іншим, — не дають повного уявлення про надзвичайно цікаву та важливу для будь-якої цивілізованої нації складову інформаційно-комунікативного комплексу, якою по праву вважають наукову періодику і без якої не уявляють ефективного провадження науково-дослідницької діяльності.

Окрім кількох розвідок автора [5, 6, 7], що і не претендували на вичерпну повноту висвітлення усіх проблем, в Україні досі не опубліковано жодної узагальненої праці, у якій наукова періодика (на відміну від "обласканої" дослідниками періодики масової) була б схарактеризована як комплексне явище зі своїми тематичними пріоритетами, типологічними рисами, жанровими ознаками; немає й праць, що уміщували б результати досліджень організаційно-видавничого та методично-редакторського характеру (окремі міркування з цього приводу "розчинені" у працях 20—30-літньої давності і відповідного "радянського" наповнення).

Між тим, у дослідженнях зарубіжних учених науковій періодиці відведене дуже серйозне місце, що зумовлено передовсім усвідомленням її ролі у поступі науки загалом, а також у здобутті персонального престижу та репутації окремого вченого чи наукового колективу (про що пише, зокрема, англійський учений Д. Крум (*David Croom*) [23]). А позаяк переважна більшість зарубіжних, насамперед англомовних, видань, присвячених видавничим проблемам наукової періодики, в Україні не перекладена і практично не відома, уявляється доцільним, у межах даної статті, навести деякі концептуальні погляди їхніх авторів. Тим більше, що підняті ними проблеми, а надто способи розв'язання цих проблем, могли б зацікавити вітчизняну наукову еліту: як самих учених (активних, небайдужих авторів та зацікавлених читачів наукових публікацій), так і "просунутих", ініціативних видавців і редакторів наукових журналів та продовжуваних збірників (яким був, зокрема, В. Хохлачов, редактор академічного "Вісника...", що, на жаль, передчасно пішов з життя).

Наукова комунікація, суть якої полягає в обміні інформацією, становить ядро професійної діяльності учених. І чи не найважливішу роль у забезпеченні цього процесу відіграє наукова періодика, насамперед, наукові журнали. Саме вони, ці "провідники нового в науці і техніці" (Ю. Ліхтенштейн), у нинішніх умовах взяли на себе непрості функції оприлюднення нових досягнень у різних галузях науки, підтримання дистантного діалогу між окремими науковцями, забезпечення неперервності та спадкоємності наукових досліджень.

Як відомо, історія видавання наукових журналів налічує понад три століття: перші з них — а це, зауважимо, були взагалі найперші журнали, і саме від них бере початок періодика як така! — з'явилися у XVII ст.: "*Journal des Sçavants*" (Париж, 1665), "*Philosophical Transactions*" (Лондон, 1665), "*Miscellanea Curiosa*" (Лейпциг, 1670), "*Acta Medica et Philosophia Hafniensia*" (Копенгаген, 1673), "*Acta Eruditorum*" (Лейпциг, 1682) та ін. За сучасними уявленнями, усі ці журнали належали до типу загальнонаукових. Зокрема, "*Journal des Sçavants*" ставив собі за мету "каталогізувати і подавати корисну інформацію щодо книжок, надрукованих в Європі, узагальнювати праці, оприлюднювати дослідження з фізики, хімії та анатомії, що дозволить пояснити природні явища; описувати незвичайні винаходи або машини і вести записи метеорологічних даних... повідомляти читачам всі поточні події, важливі для допитливої людини" [26].

Подальший розвиток наукової періодики відбувався у напрямку фахової спеціалізації: першими у середині XVIII ст. почали з'являтися спеціалізовані медичні журнали (у Німеччині, Франції, Великобританії, Нідерландах, Швейцарії). Уже на кінець XVIII ст. у світі виходило 755 наукових журналів, з них 401 — у Німеччині, 96 — у Франції, 50 — у Великобританії, 43 — у Нідерландах, 37 — у Швейцарії [24]. Паралельно, від кінця XVII ст. стали видаватися журнали на кшталт сучасних науково-популярних, а на початку XVIII ст. — і просто популярні, масові "*breakfast table leaflets*" ("листівки до сніданку") "*The Tattler*" (1709), "*The Spectator*" (1711), "*The Gardian*" (1713) тощо. Зауважимо, що така типологічна конфігурація наукової періодики — попри деякі відмінності у термінології — зберігається і до сьогодні.

Та серед усього цього розмаїття журналів "першої хвилі", вочевидь, особливе місце посідає орган Лондонського Королівського Товариства "*Philosophical Transactions*": він аж до кінця XVIII ст. визнавався провідним виданням свого часу і, за словами Т. Хакслі, "якби всі книжки у світі, крім "*Philosophical Transactions*", були знищені, можна з упевненістю говорити, що основи фізичної науки залишаться непорушними і що... інтелектуальний прогрес останніх двох століть буде значною мірою... збережено" (цит. за: [22, с. xvi]).

Проте ми згадуємо тут цей журнал не для опису вагомих здобутків британської науки, а для ілюстрації ефективної менеджерської та суто редакторської практики — в умовах, значно гірших за непрості нинішні. Як стверджує сучасний американський дослідник Д. Аткинсон (*Dwight Atkinson*), вирішальна роль у становленні часопису належала його редакторові — Генрі Олденбургу (*Henry Oldenburg*). По суті, саме він винайшов тип сучасного наукового журналу та започаткував прийнятий тепер характер організації редакційного портфеля — залучав кореспондентів з усього світу, закликав їх до дипломатичного ("джентльменського") ведення критики, але водночас провокував суперечки між кореспондентами, стратегічно вважаючи їх найбільшим стимулом у науковій роботі; нарешті Олденбург був "лінгвістом" — вільно володів більшістю європейських мов, відтак, одержуючи

матеріали французькою, італійською, ще популярною тоді латиною, він не просто перекладав — "англізував" (*englished*) та скорочував їх, часто, в сутності, мало що залишаючи від авторських оригіналів. При всій позірній некоректності такого редагування саме воно дозволило утвердитися журналові на Олімпі наукової періодики та (увага!) залишатися там і таким донині! А отже, вочевидь, редакторський радикалізм на зорі становлення різних функціональних стилів мовлення та зародження типологічних систем видань — у період, коли "критична маса" авторів ще до цього не готова, — має право на існування і схвалюється історичною практикою. Більш того: це закладає певні видавничі традиції, що, гармонізуючись із традиціями ведення власне наукових досліджень, у перспективі сприяє ефективному функціонуванню необхідного для розвитку науки "тандему": "наукова діяльність + оприлюднення її результатів через публікацію".

Звісно, нові часи породжують нові реалії, і ці останні нерідко стають серйозним випробовуванням навіть для перевірених століттями традицій. Та все ж, хоча деякі сучасні дослідники стверджують, що наукова періодика дедалі більше перетворюється із засобу наукової комунікації у засіб наукового самоствердження і, відповідно, підпорядковується не так читацьким запитам, як авторським цілям (С. Князева), — не підлягає сумніву, що саме завдяки періодиці підтримується життєдіяльність та продуктивність усіх галузей науки. До того ж, хай би як для когось це не звучало цинічно, але й самоствердження, і науковий авторитет, і фіксування наукового пріоритету у науці ще ніхто не скасовував. А це насамперед і забезпечує традиційна наукова періодика — на відміну від електронних, передусім он-лайн-ових, видань. Саме ці плюси називає, зокрема, Д. Крум: 1) наявність *copy right* і реальне дотримання авторського права, що гарантує публікація у традиційному журналі; 2) зростання кількості журналів у дослідницьких фондах (на 100 % порівняно з 80-ми роками ХХ ст.); нарешті, 3) "академічне дослідження вимагає формальних публікацій та журнальних рецензій для досягнення офіційного визнання. Друковані журнали забезпечують цей престиж, помітність (*visibility*) та, що найголовніше, репутацію" [23].

З огляду на те, що обсяг наукових знань подвоюється кожних 10 років [19], природним уявляється й відповідне зростання кількості журналів, що це знання репрезентують.

Щоправда, в останні 20 років чимало говориться про невстигання навіть бездоганно періодичних журналів за темпами розвитку науки, а успіхи "надоперативних" електронних видань сприяють виникненню різко негативних міфів стосовно можливостей наукових журналів загалом. І все ж для більшості учених науковий журнал з його звичною періодичністю (4, 6 або 12 разів на рік) і надалі залишається основним джерелом фахової інформації, й не лише у все ще недостатньо комп'ютеризованій Україні. Як стверджують англійські автори К. Тенопір (*Carol Tenopir*) і Д. Кінг (*Donald W. King*), "вчені не стали менше читати журнали", і присвячують свою статтю "Відкрито про видання журналів: міфи проти реальності"

власне поетапному викриванню 10 таких міфів (поміж інших, міфи про те, що вченим не потрібні журнали, що через декілька років наукові журнали стануть повністю електронними, а це, своєю чергою, призведе до "відмирання" як "жадібних" видавців, так і "бідних" бібліотек, бо бібліотеки нібито взагалі не потрібні вченим, що синдром "опублікуватися чи померти" у вчених спричинив інформаційний вибух журнальних статей, які ніхто не читає, що нагромадження та розповсюдження електронних журналів обходиться читачам безкоштовно, і т. д.) [33].

Найкращим аргументом на користь поступового розвіювання цих міфів є те, що в усі роки, які минули з часу опублікування статті (1996), кількість "традиційних" наукових журналів стабільно зростала і продовжує зростати.

Щорічне збільшення кількості наукових журналів (до прикладу, лише в США за 20 років, з 1975 до 1995 рр., їхня кількість зросла з 4175 до 6771 [31]; відомі цифри зростання академічних журналів і в Україні: з 54 у 1991 р. до 87 у 2010 р., не кажучи вже про наукові журнали, що видаються поза межами НАН України, — це сотні точно не порахованих видань, у силу постійної появи нових, і число їх неухильно зростає), як і наукових публікацій загалом (щорічно їх кількість зростає у середньому на 3,7 %; причому найвищі темпи зростання — понад 10 % на рік — спостерігаються в країнах, де відбувається становлення науки: у Китаї, Сингапурі, Південній Кореї тощо[16]), — усе це спростовує ще одне донедавна поширене твердження, а саме, що наука загалом, як і конкретні її галузі, "всерйоз" розвиваються лише тоді, коли виходять фундаментальні праці, солідні монографічні дослідження: навпаки, сучасна практика демонструє рішучий поворот до "малої форми", яка у певному сенсі має значні переваги над "великою" — передовсім оперативність, порівняну економічну необтяжливість, демократизм. "Фактично, — стверджують російські дослідники Р. Петров і В. Васильєв, — журнали стали сьогодні основною видавничою трибуною для публікації підсумків фундаментальних досліджень" [14].

Про "прив'язаність" до журнальної періодики, спонукану не економічними чи подібними причинами, а традицією, пише авторитетна американська дослідниця Б. Льюї (*Beth Luey*): "Журнали є тим засобом пересування, що найчастіше використовується академічними авторами для розповсюдження результатів власних досліджень. У деяких галузях, особливо у природничих науках, у фізиці книжки пишуть рідко. Біохімік може друкувати сотні журнальних статей і ніколи не подумувати про написання книжки" [28].

Утім, роль наукової періодики не зводиться лише до "компенсаційного" (замість книжки!) оприлюднення спеціальної інформації — сучасними дослідниками (А. Мантен [29], А. Медоуз [30], Б. Хоутон [26] та ін.) сформульовано чимало інших функцій традиційних наукових журналів, що у певному сенсі "урівнюють" їх із загальнокультурними "складовими" інфор-

маційного поля, а також сприяють утвердженню пріоритетних цілей науково-дослідницької діяльності.

Зокрема, наукові журнали: 1) забезпечують наукову спільноту, а також зацікавлених непрофесіоналів новинами щодо вітчизняних та зарубіжних (останніх — задовго до перекладу) наукових розробок; 2) концентрують матеріали, які б за інших обставин були розпорошені через публікацію в індивідуальних працях; 3) дозволяють науковцям і всім зацікавленим зорієнтуватися у перебігу певного наукового дослідження ще до знайомства з матеріалами про завершену роботу; 4) сприяють розвитку науки, забезпечуючи її відносно недорогими каналами комунікації; 5) спонукають учених до публікації своїх праць; 6) слугують форумом для безперервної критичної оцінки наукових гіпотез і теорій.

На таких самих позиціях рішучого захисту "традиційної" наукової періодики стоїть і Дж. Ламберт (*Jill Lambert*) [27], називаючи, у свою чергу, недоліки електронних журналів: перешкодами до їхнього активного впровадження у "побут" науковців часто є брак апаратури потрібного рівня, несумісність зчитувальних пристроїв (наприклад, *IBM* і *Macintosh*), незручність користування; на користь же традиційних журналів працюють звичка і традиція, а також репутація — як самого часопису, так і його авторів, — публічно "візуалізована" та розтиражована.

Показовими у цьому сенсі є також дослідження, проведені у середовищі читачів наукової періодики США [34]: виявлено, що саме "звичне" читання статей у наукових журналах украй важливе для досліджень, навчання та інших форм наукової діяльності, що науковці, які більше читають, краще репрезентують власні наукові розробки і є загалом продуктивнішими у своїх здобутках. А дослідження науковців Лондонського університету, про які пише А. Радченко, свідчать, що закриття паперової версії видання однозначно призводить до занепаду його Інтернет-версії [15].

Таким чином, дослідження зарубіжних фахівців, що опираються як на ґрунтовний аналіз історичних витоків, традицій, функцій наукової періодики, так і на результати вивчення сучасної громадської думки, на об'єктивні статистичні показники, мали б додавати чимало оптимізму авторам і видавцям "традиційних" наукових журналів: разом з доволі обнадійливими дослідженнями перспектив наукової книги (про що нам вже доводилося писати [3]) — усупереч контроверсійним прогнозам про поглинання її віртуальним середовищем — вони свідчать про достатньо надійне майбутнє наукової літератури загалом, а отже, і про майбутнє її органічної та суттєвої складової — наукової періодики.

Розмірковуючи над майбутнім друкованих видань в умовах наступу цифрових технологій, У. Еко у згаданому на початку цієї статті збірнику дуже чітко розподілив ролі всіх творців сучасного інформаційного середовища і, визначивши їхні функції та можливості, оптимістично окреслив місце книги, а відтак — і видавничого продукту загалом: "Книги мають перевагу над комп'ютерами. ...Вони витриваліші, ніж магнітні диски. До

того ж вони не потерпають від зниження напруги та аварій і опірніші до ударів. І, нарешті, книги залишаються найбільш економічним, гнучким, "готовим до вжитку" засобом передавання інформації за дуже низьку ціну" [25]. Разом із тим видатний інтелектуал сучасності не засмучується з приводу відмирання деяких традиційних видань і переходу їхніх функцій до новітніх носіїв: "Я переконаний, що нові технології зроблять застарілими багато видів книжок — зокрема, енциклопедії та посібники. ...Сьогодні полиці окуповані... метрами і метрами енциклопедичних томів, які не будуть запотребовані в наступному столітті, і немає жодної причини оплакувати їх зникнення". І далі: "...Якщо для вивчення іноземних мов магнітні стрічки кращі за книжки, нехай це будуть стрічки. Якщо презентація Шопена з коментарями на компакт-диску допоможе людям зрозуміти його музику, не хвилюйтесь, якщо вони не прочитають п'ять томів історії музики" [25]. А раз так, то "мирного співіснування" традиційних і новітніх носіїв нам, вочевидь, у найближчому майбутньому не уникнути...

1. *Варварцев М.М.* "Вісник Академії наук Української РСР": сторінки біографії // Вісн. АН УРСР. — 1990. — № 1. — С. 4—8.
2. *Запрошення до співробітництва* // Вісн. АН УРСР. — 1991. — № 1. — С. 3.
3. *Зелінська Н.В.* Видавнича оцінка сучасної наукової книги (з досвіду зарубіжних дослідників) // *Ex professo*. — Дніпропетровськ, 2001. — С. 402—408.
4. *Зелінська Н.В.* "Літературно-Науковий Вістник": пошуки нового типу // Українська періодика: історія і сучасність : Тези доп. і повід. Всеукр. наук.-теор. конф. — Львів, 1993. — С. 170—174.
5. *Зелінська Н.В.* Між двома "Вісниками": роздуми про українську наукову публіцистику // *Генеза-експерт*. — Львів, 1996. — С. 35—41.
6. *Зелінська Н.В.* Українська наукова публіцистика в сучасних типологічних вимірах: реалії та прогнози // Українська періодика: історія і сучасність : Доп. і повід. п'ятої Всеукр. наук.-теор. конф. — Львів, 1999. — С. 396—408.
7. *Зелінська Н.В.* Українська наукова публіцистика: феномен чи фантом? // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики / ЛНБ ім.В. Стефаника НАН України. — Львів, 2001. — Вип. 9. — С. 230—248.
8. *Зелінська Н.В.* У пошуках втраченого жанру (огляд у жанровій системі української наукової літератури) // *Поліграфія і видавнича справа*. — Львів, 1995. — Вип. 30. — С. 137—14.
9. *Зелінська Н.В., Пилипів О.І.* Михайло Грушевський і "Літературно-Науковий Вістник": перші кроки у Львові // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. — Львів, 1995. — Вип. 2. — С. 286—294.
10. *Зелінська Н.В., Савчук В.Є.* "Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка": міст між минулим і майбутнім // *Поліграфія і видавнича справа*. — Львів, 1993. — Вип. 28. — С. 7—10.
11. *Корбич Г.* Журнал "Літературно-науковий вісник" львівського періоду (1898—1906). — К. : Обереги, 1999. — 144 с.
12. *Купчинський О.* Дещо про форми та напрями наукової і науково-видавничої діяльності Наукового товариства ім. Шевченка. 1892—1940 роки (Міжнародний аспект) // *З історії Наукового товариства імені Шевченка* : 36. доп. і повід. наук. сесій і конференцій НТШ у Львові. — Львів, 1998. — С. 16—23.
13. *Лукінов І.І.* Журнал перебудовується // Вісн. АН УРСР. — 1990. — № 1. — С. 3—8.

14. *Петров Р.В., Васильев В.И.* Издательская деятельность РАН: практика последнего десятилетия // Научная книга. — 2001. — № 4. — С. 2—26.
15. *Радченко А.І.* Періодика майбутнього — паперова чи електронна? // Наука і наукознавство. — 2010. — № 2 (68). — С. 46—50.
16. *Сравнительный анализ публикационной активности в развитых странах мира // Проблемы науки.* — 1999. — № 2. — С. 55—58.
17. *Торжєвська Г.* "Віснику Національної академії наук України" — 70 років // Вісн. НАН України. — 1998. — № 9—10. — С. 5—9.
18. *Український Фенікс* — це насамперед національний інтелект // Вісник НТШ. — 1998. — Ч. 19—20. — С. 6—7.
19. *Хорєвин В.И.* Биологические журналы НАН Украины как индикатор развития наук о жизни в Украине // Наука та наукознавство. — 2009. — № 1(63). — С. 142—157.
20. *Хохлячов В.В.* "Обличья" "Вісника...", або Дещо про специфіку популяризації науки в загальноакадемічному журналі // Популяризація науки в Україні: Історія і сучасність / Під ред. А.З. Москаленка, О.Ф. Коновця. — К.: Хрещатик, 1992. — С. 197—205.
21. *Шаповал Ю.Г.* "Літературно-науковий вістник" (1898—1932 pp.): Творення державницької ідеології українства. — Львів, 2000. — 351 с.
22. *Atkinson D.* Scientific Discourse in Sociohistorical Context: The Philosophical Transactions of the Royal Society of London, 1675—1975. — Mahwah, New Jersey; London : Lawrence Erlbaum Associates, Publishers, 1999. — 208 p.
23. *Croom D.* Academic and Textbook Publishing // Publishing Now / Ed. Owen Peter. — London; Chester: Springs; Peter Owen Publishers, 1996. — P. 93—100.
24. *Development of Science Publishing in Europe / Ed. by A. J. Meadows.* — Amsterdam; New York; Oxford: Elsevier Science Publishers, 1980. — 270 p.
25. *The Future of the Book / Ed. by Geoffrey Nunberg, with Afterword by Umberto Eco.* — Berkely: University of California Press, 1996. — 306 p.
26. *Houghton B.* Scientific Periodicals, their Historical Development, Characteristics and Control. — London: Clive Bingley, 1975. — 252 p.
27. *Lambert J.* Scientific and Technical Journals. — London: Clive Bingley, 1985. — P. 17—25.
28. *Luey B.* Handbook for Academic Authors. — 3rd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 1995. — 312 p.
29. *Manten A.A.* Development of European Scientific Journal Publishing before 1850 // Development of Science Publishing in Europe / Ed. by A.J. Meadows. — Amsterdam; New York; Oxford: Elsevier Science Publishers, 1980. — P. 3—22.
30. *Page G., Campbell R., Meadows J.* Journal Publishing: Principles and Practice. — London: Butterworths, 1987. — 184 p.
31. *Scholarly Publishing. Books, Journals, Publishers, and Libraries in the Twentieth Century / Ed. by R.E. Abel, L.W. Newlin.* — New York: John Wiley & Sons, Inc., 2002. — 318 p.
32. *The Scientific Journal / Ed. by A.J. Meadows.* — London: Aslib, 1979. — 300 p.
33. *Tenopir C., King D.W.* Straight on Journal Publishing: Myth vs. Reality // Library Journal. — 1996. — N 5. — P. 32—35.
34. *Tenopir C., King D.W.* Trends in Scientific Scholarly Journal Publishing in the United States // Journal of Scholarly Publishing. — 1997. — 28, N 3. — P. 135—170.